

# PRACA Z UCZNIEM Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ I ZABURZENIAMI ZDROWIA PSYCHICZNEGO

Agnieszka Badyła

[abadyla@lscdn.pl](mailto:abadyla@lscdn.pl)



- **Zdrowie psychiczne a najczęściej występujące zaburzenia psychiczne.**
- **Charakterystyki funkcjonowania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną oraz zaburzeniami psychicznymi.**
- **Zadania nauczycieli – od diagnozy po wieloaspektowe wsparcie ucznia i jego rodziny.**
- **Strategie postępowania, metody i formy pracy z uczniami.**
- **Współpraca z rodzicami i specjalistami.**

# ZDROWIE PSYCHICZNE

- **Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) zdrowie psychiczne to dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny człowieka, a także zdolność do rozwoju i samorealizacji.**

# ZABURZENIA WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY

- **Zaburzenia nastroju, depresyjne i lękowe**
- **Zaburzenia zachowania**
- **Zaburzenia psychotyczne**
- **Zaburzenia odżywiania**
- **Zaburzenia osobowości**
- **Zaburzenia neurorozwojowe**
- **Kryzys psychiczny**

**Ok. 50% osób z NI ma zaburzenia psychiczne (S. Barnow, A. Ermer, V. Dittmann, R.D. Stieglitz)**

# NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ INTELEKTUALNA

- **Zaburzenie rozwojowe.**
- **Znaczne obniżenie funkcji intelektualnych i sprawności umysłowej.**
- **Diagnozowane najczęściej w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym.**
- **Nie da się wyleczyć.**
- **Można stosować techniki terapeutyczne, których celem jest uzyskanie jak największej samodzielności.**
  
- **W medycynie i rehabilitacji: upośledzenie umysłowe.**

# NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ INTELEKTUALNA

**Warto pamiętać, że niepełnosprawność intelektualna obejmuje nie tylko sferę poznawczego funkcjonowania człowieka, ale wywiera wpływ na całą jego osobowość i determinuje sposób jego funkcjonowania w społeczeństwie**

(Za: E. Wika)



# CZTERY STOPNIE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI INTELEKTUALNEJ:

- niepełnosprawność intelektualna w stopniu **lekkim** – IQ wysokości 50-69,
- niepełnosprawność intelektualna w stopniu **umiarkowanym** – IQ wysokości 35-49,
- niepełnosprawność intelektualna w stopniu **znaczny** – IQ wysokości 20-34,
- niepełnosprawność intelektualna w stopniu **głębokim** – IQ poniżej 20.

# PRZYCZYNY NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI INTELEKTUALNEJ

- **Choroby o podłożu genetycznym (zespół Downa, zespół Turnera, zespół Klinefeltera, zespół Retta, zespół kruchego chromosomu X).**
- **Choroby neurologiczne: epilepsja, mózgowe porażenie dziecięce.**
- **Choroby metaboliczne: fenylketonuria, galaktozemia.**
- **Uszkodzenia kory mózgowej w okresie prenatalnym/okołoporodowym/wczesnodziecięcym (toksyny, leki, środki odurzające, wirusy, promieniowanie, niedotlenienie, urazy mechaniczne, infekcje układu nerwowego, choroby mózgu, zaburzenia metabolizmu).**
- **Czynniki środowiskowe.**



# CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA WZROST ROZPOWSZECHNIENIA ZAB. ZDROWIA PSYCHICZNEGO W POPULACJI OSÓB Z NI:

- **Uszkodzenia CUN**
- **Trudności w komunikacji**
- **Słabsze radzenie sobie z problemami życia codziennego**
- **Zaburzenia życia rodzinnego**
- **Zaburzenia zdrowia psychicznego rodziców**
- **Trudności wychowawcze**
- **Niższe kompetencje społeczne**
- **Niska samoocena**
- **Odrzucenie przez rodzinę/rówieśników**
- **Spółeczne naznaczenie**
- **Wykluczenie społeczne**
- **Brak perspektyw**

Por. A. Głukowska-Sobol „Psychoterapia depresji u osób z niepełnosprawnością intelektualną”

# ADAM, 13 LAT: „JESTEM NIESZCZĘŚCIE INTELEKTUALNE”

- **Wiem, że różnię się od innych.**
- **Jestem kłopotem dla moich rodziców.**
- **Czasami mama przeze mnie płacze, szczególnie po wizycie w szkole.**
- **Babcia się martwi czy będę miał pracę i żonę. Mówi, że będę spał pod mostem.**
- **Chłopaki się ze mnie śmieją, czasem mnie popychają, kiedy Pani nie patrzy.**
- **Panie w szkole są fajne, ale ja nic nie rozumiem, truuuudne.**

# OSOBA Z NI

- **Obniżone poczucie własnej wartości.**
- **Ograniczona zdolność do zaspokajania własnych potrzeb życiowych.**
- **Trudności w komunikacji interpersonalnej.**
- **Spadek aktywności.**
- **Niedostateczne zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.**

*Za: J. Bielawska, Zaburzenia psychiczne u osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wybrane zagadnienia komunikacyjne w opiece medycznej nad pacjentem*

# „NIENAWIDZĘ SZKOŁY”

- Szkoła to miejsce, w którym widać moje deficyty.
- Tempo jest często zbyt szybkie.
- Treści są niezrozumiałe, abstrakcyjne, nie widzę w nich sensu.
- Zapamiętuję, ale często nie umiem zastosować.
- Nauczyciele się na mnie denerwują, a koledzy wyśmiewają.
- Ciężko wysiedzieć w ławce.
- Często gubię się na lekcji, więc zaczynam przeszkadzać a potem muszę to nadrabiać z Paniami na zajęciach.
- Lubię tylko w-f, muzykę i religię.
- Po szkole najgorsza są prace domowe.

# „Z NIKIM SIĘ NIE PRZYJAŹNIĘ”

- **Im starsze dziecko tym mniejszy krąg przyjaciół i kolegów.**
  - **Ostracyzm, wykluczenie społeczne.**
    - **Znęcanie się.**
- **Mają do mnie wciąż pretensje.**
- **Nie wolno mi nikogo dotykać, ani ruszać rzeczy.**
- **Nie chcą się ze mną bawić.**
- **Śmieją się kiedy czytam albo liczę przy tablicy.**
- **Namawiają mnie do wstawiania zdjęć i filmików.**

# ROLA NAUCZYCIELA

- **Przedszkole czy szkoła stają się często pierwszym szerszym otoczeniem społecznym, w którym znajduje się dziecko i jego rodzina, więc to w tych miejscach mogą po raz pierwszy pojawić się problemy dziecka, wcześniej niewystępujące lub niezauważane przez najbliższe otoczenie. ZAUWAŻENIE OBJAWÓW I PRZEKAZANIE INFORMACJI RODZICOM.**
- **Naszą rolą nie jest prowadzenie leczenia ani terapii, możemy jedynie WSPIERAĆ specjalistów i rodzinę po otrzymaniu WSKAZÓWEK.**
- **W szczególnych sytuacjach niewydolności rodziny, zaniedbania dziecka bądź przemocy szkoła ZAWIADAMIA właściwe organy: pomoc społeczną, policję, prokuraturę czy sąd rodzinny.**

# NAUCZYCIEL

- **Pełni rolę rzecznika dziecka w kontaktach z otaczającym światem.**
- **Może otworzyć „okno na świat”, którego nie zna z domu.**
- **Jest oparciem w każdej sferze szkolnego funkcjonowania.**
- **Jeśli stworzy z uczniem pozytywną więź ma szansę na ochronienie go przed wykluczeniem, sprawienie że poczuje się ważny i wartościowy.**
- **Ale nie jest specjalistą od diagnoz psychiatrycznych!**

# WYPOSAŻ UCZNIĄ W INSTRUKCJĘ

**Kiedy czuję, że dzieje się ze mną coś złego:**

- **Zgłaszam to nauczycielowi z którym mam zajęcia.**
- **Idę do Pani Ani (wychowawczynie klasy).**
- **Idę do Pani Ewy w pokoju nr 6 (psycholog/pedagog).**
- **Jeśli jestem w domu opowiadam o tym mamie/tacie/babci.**
- **Jeśli jestem w domu mogę zadzwonić pod numery podane na drugiej stronie instrukcji.**
- **Rozmawiam o tym z przyjaciółką/przyjacielem.**



# KRĘGI WSPARCIA

Idę do szkoły:  
kręgi wsparcia

Będiesz

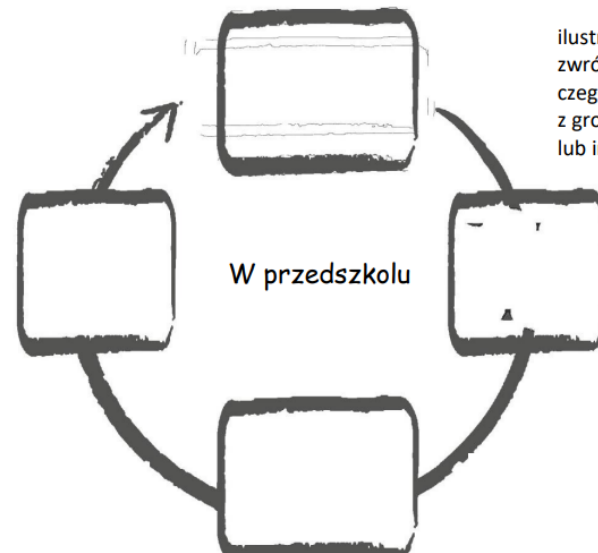
potrzebować:



Przejście z przedszkola do szkoły podstawowej może być dla dzieci stresujące, szczególnie jeśli z powodu zamknięcia szkół straciły okazję wzięcia udziału w dniach otwartych.

Porozmawiajcie z nimi o tym, do kogo mogą się zwrócić po wsparcie jeszcze w przedszkolu, a kto może im pomóc w szkole podstawowej. Jeśli mają starsze rodzeństwo mogą ich poprosić o sugestie. Dziecko może dodawać nowe osoby do kręgu wsparcia w szkole po ewentualnym dniu otwartym lub po rozpoczęciu roku szkolnego.

Twoje dziecko może narysować ilustracje lub wkleić zdjęcia osób, do których zwróciłoby się, gdyby się czymś martwiło, czegoś bało lub potrzebowało pomocy. Do kogo z grona przyjaciół, członków rodziny, nauczycieli lub innych osób, może się zwrócić po wsparcie?



Źródło: [www.pozytywnaeducacja.pl](http://www.pozytywnaeducacja.pl)  
[Home - Partnership for Children](http://Home-PartnershipforChildren.org.uk)  
([partnershipforchildren.org.uk](http://partnershipforchildren.org.uk))

# PRZYGOTUJ CIE PUDEŁKO PIERWSZEJ POMOCY

- **Dowolne pudełko lub pojemnik, które możesz ozdobić. W naszym życiu panuje obecnie bałagan i zamieszanie. Pomóżmy dzieciom, by umiały się relaksować i radzić sobie ze stresem, gdyż jest to niezbędne, by oddzielić umysł i ciało od zmartwień.**
- **Wyjaśnij dziecku, że powinno wypełnić swój ZESTAW PIERWSZEJ POMOCY tym, co pomoże mu poczuć się lepiej i takimi rzeczami, które będą mu przypominać o różnych dobrych momentach w życiu.**
- **Przykłady tego, co można włożyć do ZESTAWU PIERWSZEJ POMOCY: zdjęcia, rysunki, otrzymany od kogoś prezent, czekoladka, zabawka do kąpieli, lista czynności, które można wykonać, aby się zrelaksować, na przykład: przytulenie misia, obejrzenie ulubionego filmu, głębokie oddychanie itp. Jeśli nie masz do dyspozycji żadnego pudełka ani pojemnika, dziecko może znaleźć specjalne miejsce w swoim pokoju i tam umieścić różne przedmioty lub po prostu wypisać/narysować te elementy wokół przybornika poniżej.**

Źródło: [www.pozytywnaeducacja.pl](http://www.pozytywnaeducacja.pl)  
[Home - Partnership for Children](http://Home-PartnershipforChildren.org.uk)  
([partnershipforchildren.org.uk](http://partnershipforchildren.org.uk))



# ZAŁÓŻCIE SŁOIK ZMARTWIENÍ

- **Znajdź słoik lub dowolny pojemnik i udekoruj go, jeśli chcesz. Jeśli nie masz niepotrzebnego słoika, to możesz pisać lub rysować na obrazku na następnej stronie.**
- **Pomóż swojemu dziecku spisać zmartwienia na kartkach papieru. Złóż je, włóż do słoika i zamknij słoik. Znajdź 10-15 minut dziennie (ale nie tuż przed snem) na „Czas zmartwień”. Dziecko może wtedy otworzyć „Słoik zmartwień”, zajrzeć do środka i martwić się, ile zechce. Może odczytać wszystkie zmartwienia lub skupić się na jednym lub dwóch. Odmierzaj czas na urządzeniu, które pokaże, że czas martwienia się skończył. Zamknij słoik, aby odłożyć zmartwienia.**
- **W pewnym momencie dziecko może powiedzieć ci, że przestało się martwić o coś, co „włożyło” do słoika i może podrzeć i wyrzucić kartkę dotyczącą tego zmartwienia. Cieszcie się tym razem!**

Źródło: : [www.pozytywnaeducacja.pl](http://www.pozytywnaeducacja.pl)  
[Home - Partnership for Children](http://Home-PartnershipforChildren.org.uk)  
([partnershipforchildren.org.uk](http://partnershipforchildren.org.uk))



# ZAŁÓŻCIE SŁOIK ZMARTWIENÍ

Pamiętaj, aby z dzieckiem omówić strategię radzenia sobie ze zmartwieniami, korzystając ze Złotych Zasad.

Dla inspiracji możesz użyć arkusza „Sposoby na lepsze samopoczucie”.

## Złote Zasady wyboru dobrego rozwiązania

To sprawia, że  
czuję się lepiej



To nie krzywdzi  
mnie, ani nikogo  
innego.



[www.partnershipforchildren.org.uk](http://www.partnershipforchildren.org.uk)

© 2020 Partnership for Children. Registered Charity number: 1089810. All rights reserved.

Źródło: : [www.pozytywnaeducacja.pl](http://www.pozytywnaeducacja.pl)  
Home - Partnership for Children  
([partnershipforchildren.org.uk](http://partnershipforchildren.org.uk))



LUBELSKIE SAMORZĄDOWE CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI  
DOMINIKAŃSKA 5 • 20-111 LUBLIN • TEL. 81 534 48 44 • LUBLIN@LSCDN.PL • WWW.LSCDN.PL

# AMULETY

- **Dobrym pomysłem, jest wykorzystanie jakiegoś przedmiotu, który dziecko ma zawsze przy sobie i nadanie mu magicznych właściwości.**
- **„Kiedy trzymasz swój breloczek z misiem lęk znika/złość przechodzi/smutek rozplywa się jak chmura nie niebie”**
- **Taki amulet ważny jest również w domu czy na podwórku. Jest magiczny, więc na szczęście działa w każdej sytuacji.**

# DLACZEGO PROCES DIAGNOSTYCZNY JEST TAK TRUDNY?

- **Zniekształcenia poznawcze, tzw. maska psychospołeczna, dezintegracja poznawcza, niekiedy nieadekwatny punkt odniesienia.**
- **Subiektywna ocena zmian zachowania dziecka, niezajomość faktycznych przyczyn tych zmian (m.in. działania i relacje rodzinne, wiarygodność opiekunów, ich poziom wiedzy oraz akceptacji).**
- **Przyczyna szukania pomocy – najczęściej zgłaszane są zachowania o charakterze agresji, samooagresji, trudności adaptacyjne. Lęk, wycofanie, smutek są mniej uciążliwe dla opiekunów bądź przypisywane NI.**
- **Duże ilości środków psychotropowych w związku z ciężkimi zaburzeniami zachowania oraz leków związanych z chorobami somatycznymi.**

*Za: J. Bielawska, Zaburzenia psychiczne u osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wybrane zagadnienia komunikacyjne w opiece medycznej nad pacjentem*

# DLACZEGO PROCES DIAGNOSTYCZNY JEST TAK TRUDNY?

- **Rozwój intelektualny dziecka jest niepełny.**
- **Proces komunikacji bardzo trudny.**
- **Brak samodzielności wypowiedzi.**
- **Problem z określeniem jak było kiedyś, jak jest dziś a czego spodziewamy się w przyszłości.**
- **Wyuczona, podporządkowana postawa osoby z NI wobec innych.**
- **Poddawanie się wpływom i sugestiom.**
- **Osoba z NI nie jest w stanie przekazać czytelnych, jasnych informacji, szczególnie gdy dotyczą jej odczuć, motywów, pragnień.**
- **Szybkie zmęczenie.**

*Za: J. Bielawska, Zaburzenia psychiczne u osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wybrane zagadnienia komunikacyjne w opiece medycznej nad pacjentem*

# WYBRANE STANDARDYZOWANE NARZĘDZIA DIAGNOSTYCZNE

- **Inwentarz objawów psychopatologicznych dla osób opóźnionych w rozwoju psychicznym PIMRA**
- **Inwentarz nieprawidłowych zachowań ABC**
- **Przesiewowa skala ocen zachowań dezadaptacyjnych Reissa RSMB**
- **Skala oceny diagnostycznej dla ciężko upośledzonych DASH**
- **Inwentarz do badania stanu psychicznego dorosłych z niepełnosprawnością umiarkowaną rozwojowo PAS-ADD**
- **Inwentarz zachowań rozwojowych DBC-A**



## W PRZEDSZKOLU I SZKOLE

- **Wstępne diagnozowanie deficytów rozwojowych przez nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w przedszkolu czy szkole.**
- **Prowadzenie obserwacji pedagogicznych i ich dokumentowanie.**
- **Prowadzenie pracy terapeutycznej i wyrównawczej z dzieckiem z NI. Ewaluacja tej pracy.**

# ZOFIA SĘKOWSKA

## 2 TYPY OSOBOWOŚCI OSÓB Z NI:

- **Typ eteryczny – nadpobudliwość ruchowa, niepokój, gadulstwo.**
- **Typ apatyczny – spokój, opanowanie, lękliwość, nieśmiałość.**
- **Ma to wpływ na funkcjonowanie w społeczeństwie – typ eteryczny może mieć skłonność do zachowań agresywnych, co nierzadko doprowadza do niedostosowania społecznego.**
- **Jeśli dziecko jest w typie eterycznym ogromne znaczenie ma środowisko, w którym możemy upatrywać negatywnych wzorców naśladowanych przez dziecko.**

# DEPRESJA U UCZNIĄ Z NI

- **Złość, gniew na otoczenie bez wyraźnego bodźca.**
- **Nieposłuszeństwo, zachowania agresywne i autoagresywne.**
- **Zagubienie w intensywnych emocjach, uleganie chwilowym stanom emocjonalnym.**
- **Odrzucanie pomocy.**
- **Wycofanie z życia.**
- **Płaczliwość, marudność, bóle brzucha i głowy.**
- **Niechęć do udziału w zajęciach, nawet tych, które sprawiały wcześniej przyjemność.**
- **Nieumiejętność poradzenia sobie z głębokim smutkiem.**

# ZABURZENIA LĘKOWE U UCZNIA Z NI

- **Silny lęk, mrożący, paralizujący w danym momencie.**
- **Nieznane źródło, nieokreślony bodziec.**
- **Nawet jeśli jest wynikiem traumy ciężko odnaleźć przyczynę.**
- **Niechęć do rozmawiania o emocjach, nieumiejętność ich nazwania.**
- **Unikanie sytuacji trudnych za wszelką cenę.**
- **Strach przed wystąpieniami publicznymi, znalezieniem się w centrum uwagi.**
- **Trudny proces racjonalizacji.**
- **Może przejść w agresję bądź autoagresję.**

# ZABURZENIA ODŻYWIANIA U UCZNIÓW Z NI

- **Mogą mieć charakter epizodyczny.**
- **Trudniej znaleźć przyczynę zaburzenia.**
- **Ogromny wpływ otoczenia, rówieśników, mediów społecznościowych.**
- **Problem z dojrzewaniem, zmianami ciała, które są nieakceptowane.**
- **Brak umiejętności regulacji popędu do jedzenia.**
- **Intensywniejsze odczuwanie głodu, chęć natychmiastowego zaspokojenia.**
- **„Zajadanie” sytuacji trudnych, stresowych.**
- **Często łatwiejsze wprowadzenie schematu żywienia i aktywności fizycznej.**

# ZABURZENIA PSYCHOTYCZNE U UCZNIA Z NI

- **Bezwzględnie wymagają natychmiastowej pomocy lekarskiej.**
- **Dzieci z NI chętniej niż dzieci w normie intelektualnej opowiadają o swoich doświadczeniach - głosach, które słyszą bądź rzeczach/osobach, które widzą.**
- **Wypowiedzi dzieci bywają zupełnie niezrozumiałe zarówno pod względem treści jak i formy. Pojawiają się też zniekształcenia w piśmie.**
- **Zaniedbują wygląd, higienę, zdarza im się obnażać.**
- **Nie wolno poddawać w wątpliwość tego, co uczeń mówi, lepiej wysłuchać i okazać wsparcie w trudnej sytuacji.**
- **Omamom często towarzyszy strach, który może zmienić się w agresję bądź autoagresję albo chęć ucieczki „przed siebie”.**

# UZALEŻNIENIA U UCZNIÓW Z NI

- Często próbują alkoholu czy innych substancji psychoaktywnych dużo wcześniej niż ich rówieśnicy.
- Pracując w otoczeniu dorosłych (np. pomagając w gospodarstwie) są traktowani jak dorośli bądź „maskotki”.
- Czasem nie znają umiaru, nie zatrzymują się w punkcie krytycznym.
- Są bardzo podatni na sugestie i namowy rówieśników.
- Podejmują wyzwania, by przypodobać się grupie i udowodnić, że są odważni, doświadczeni, wytrzymali itp. Marzą o tym, by zabłysnąć.
- Oddają się wielu czynnościom bez umiaru, nie hamują popędów, pragną natychmiastowej gratyfikacji.

# „ZNÓW SOBIE POMYŚLAŁAM, ŻE DZIEWCZYNY SĄ NA MNIE ZŁE...”

- **Wielokrotne „przypominanie” sobie o problemie czy konflikcie w czasie zajęć.**
  - **Perseweratywność – tendencja do kontynuowania oraz powtarzania zachowań po zaprzestaniu działania bodźca.**
- **Nie można logicznie zatrzymać „zaklętego kręgu”.**
- **Nie zawsze działa umówienie się na rozmowę później.**
- **Okazuj zrozumienie i współczucie, ale nie rozwijaj tematu „Domyślałam się, że to trudne, ale teraz musimy skupić się na zadaniu”. „Rozumiem Cię, ale o Twoim problemie porozmawiamy o 15.00, teraz czas na czytanie”.**
- **Warto zastosować inny, mocny bodziec, np. puścić piosenkę albo wyjąć ulubioną grę dydaktyczną ucznia.**



# „PRZYJACIÓŁ TO MAM TYLKO W NECIE”

- **W świecie wirtualnym dzieci z NI dużo łatwiej nawiązują kontakty.**
- **Na czacie czy forum nikt nie ocenia dziecka przez pryzmat NI, nikt nie wie jeśli mu nie powiemy.**
- **Jest bezpiecznie, nikt nie wyśmieje wyglądu czy niezgrabności.**
- **Jeśli dziecko napisze coś nie tak, zbłąźni się, ktoś je wyśmieje, może się po prostu wylogować i nie wracać do rozmowy z daną osobą.**
- **Nie można tego uczniom zabronić, ale możemy uczułać ich na potencjalne niebezpieczeństwo.**
- **Jeśli uczeń ufa nam, innemu specjaliście bądź rodzicowi, może pokazywać tej osobie swoje wirtualne rozmowy, musimy czuwać.**

# „LUBIĘ POMAGAĆ”

- **Potrzeba bycia przydatnym, niesienia pomocy.**
- **Często egoizm i brak wglądu w rzeczywiste potrzeby czy oczekiwania innych.**
- **Korzystaj z pomocy, wyznacz stałe zadania, ale pamiętaj by zachować równowagę.**
- **Pokazuj przykłady z życia, z filmu bądź literatury, gdzie pomoc jest ważną wartością, ale udzielona w złym momencie albo w zły sposób może zaszkodzić.**
- **Przypominaj o niewidocznych granicach.**

# „ANIA JEST SMUTNA, BĘDZIE PEWNIENIE PŁAKAĆ”

- **Zbytne przejmowanie się problemami innych.**
- **Ale też plotkowanie, donoszenie, dokuczanie (nie zawsze świadome).**
- **Zatrzymywanie historii o innych – „Jeśli Ania będzie chciała opowiedzieć, co się stało zrobi to sama”. „Nikt nie chce, by o nim mówiono bez jego zgody”. „Dotrzymanie tajemnicy to pokazanie przyjaźni”.**
- **„Jeśli Ania będzie chciała pomocy na pewno o nią poprosi” – wyznaczanie granic udzielania „pomocy” innym.**
- **Osobami, które udzielają pomocy są... (patrz: instrukcja), one wiedzą co robić.**

# „JESTEM NAJLEPSZY!”

- Nieuzasadnione wpadanie w samozachwyty.
  - Zawyżona samoocena, niezgodna z rzeczywistymi możliwościami czy dokonaniem.
  - Uparcie stawia sobie cele, których nie może zrealizować, mimo porażek nadal pozytywnie ocenia siebie.
- 
- Próby sprowadzenia na ziemię nie dają efektów, podobnie jak logiczne argumentowanie mające prowadzić do racjonalizacji.
  - We wczesnych latach życia można jeszcze wpłynąć na schematy myślowe związane z postrzeganiem siebie (mocne i słabe strony).
  - Część prac będzie zrobiona byle jak, a przedstawiana przez ucznia jako ogromny sukces. Nie bój się powiedzieć, że wiesz, że uczeń stać na więcej.
  - Zastosuj metodę „żółwika”, lepsze prace powstają w wolniejszym tempie.

„I WTEDY, PROSZĘ PANI, TO DOPIERO BYŁO...”

- Skłonność do zmyślania, konfabulowania.
- Wynika z luk pamięciowych (upośledzenie pamięci logicznej, zarówno świeżej jak i trwałej).
- Nie obwiniaj dziecka za zmyślanie.
- Nie podkreślaj braku związków logicznych w opowiadanej historii.
- Uczeń i tak zapomni o opowiadanej historii i zmyślonych szczegółach.

„BO JA CHCĘ... NO TO... CHCĘ!”

- Uboższy zasób słów.
- Problemy realizacyjne, szczególnie w sytuacji emocjonalnej.
  - Problem w wyrażaniu potrzeb prowadzi do frustracji.
- Uspokojenie, ale nie przez usadzenie w miejscu, tylko wypracowany rytuał.
- Zapewnij, że udzielisz pomocy, w miarę swoich możliwości, jak tylko będziesz mógł. Uczeń nie zostaje zignorowany.
- Pomocne może się okazać użycie obrazków (np. narzędzia z AAC).

# „JUŻ! NATYCHMIAST!”

- Zaburzenia w mechanizmie samokontroli.
  - Impulsywność.
- Niekoniecznie rozumie co oznacza „później”.
- Doprecyzuj kiedy jest „później”, np. dopiero, gdy zjecie obiad; Kiedy przyjdzie Pani Ania itp., niekoniecznie podając godzinę.
- Staraj się powstrzymać agresywne zachowanie zanim wystąpi. Usiądź obok, spójrz w oczy, zastosuj rytuał.
- Podpowiedz, by naśladował inną osobę w klasie, która też czeka na swoją kolej.

# „PRAGNĘ... POŻĄDAM...”

- **Niedojrzałość procesów emocjonalnych.**
  - **Impulsywność.**
  - **Osłabiona kontrola emocji, dążeń, popędów.**
- **Dystrakcja, natychmiastowa zmiana aktywności, niestety, na coś równie zajmującego.**
- **Leczenie farmakologiczne.**
- **Utrudnienie dostępu do pożądanej aktywności.**
- **Odwoływanie się do komfortu innych działa tylko w niektórych przypadkach.**



# „NIBY DLACZEGO NIE WOLNO?”

- **Osoby z NI w st. lekkim najwolniej osiągają etap dojrzałości w sferze wiedzy moralnej oraz uczuć moralnych.**
  - **Zachowań uczą się przez naśladownictwo.**
- **Stwórzcie tablicę z wartościami, wskazówkami jak należy postępować (wraz z obrazkami). Możecie systematycznie dodawać kolejne przykłady, ale zachowując czytelność tablicy.**
- **Odnieś się do przykładu innego ucznia z klasy, pokaż że on też nie wykonuje „zakazanej” czynności, za co jest chwalony i nagradzany.**
- **Pamiętaj o nagradzaniu braku „zakazanego” zachowania, np. przybicie „piątki”.**
- **Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, np. TUS mają „ograniczony zasięg”, więc każda z osób pracujących z uczniem musi mierzyć się z tym wyzwaniem.**

# „NO I CO MI PANI ZROBI? ZABIJE?”

- **Niski poziom przewidywania konsekwencji swoich działań.**
  - **Sprawca nie czuje winy, czerpie satysfakcję ze swojego postępowania.**
- 
- **Ukróć aplauz otoczenia!**
  - **Bardzo trudnym jest ustalenie systemu kar i nagród, który byłby efektywnie motywujący. Lepiej trzymać się odbierania jednego, ustalonego przywileju, czyli kara zawsze taka sama.**
  - **Dystrakcja, zapomnienie o problemie a właściwie zastąpienie go inną aktywnością.**
  - **Dobrze działa zlecenie zadania wymagającego koordynacji ruchowej, np. wycinanie elementów, złożenie statywu itp. Wymaga to od ucznia ogromnego skupienia, ale jeśli widzi cel/nagrodę może poświęcić się temu zadaniu.**

# „NO I CO MI PANI ZROBI? ZABIJE?”

- **Zachowajmy ostrożność przy doborze kar i sugerowaniu ich rodzicom.**
- **Często gdy zaczynają się problemy z zachowaniem (i nauką) rodzice decydują o ograniczeniu udziału dziecka w codziennych czynnościach domowych, jak sprzątanie czy zakupy. Celem jest skupienie się dziecka na obowiązkach szkolnych.**
- **W efekcie takiej zmiany odbieramy dziecku coś, co lubi i w czym się sprawdza, traci:**
  - **przyjemność**
  - **poczucie sukcesu**
  - **poczucie sprawczości i samodzielności**
  - **możliwość pochwalenia się.**

# „DENERWUJE MNIE TO WSZYSTKO”

- **Najczęściej jest to lęk i nagromadzona frustracja.**
- **Pogadanki o relaksacji nie przynoszą efektu, lepiej usiąść z dzieckiem i wykonać dane ćwiczenie razem z nim tu i teraz, angażując w to klasę.**
- **Wypracowanie stałego rytuału.**
- **Sięgnięcie do „Pudełka pierwszej pomocy”, skorzystanie z Instrukcji bądź grafiki „Kręgi wsparcia”.**
- **Bajkoterapia bądź wizualizacje jako przerywnik zajęć.**
- **L. Harrisn „Ćwiczenia na pokonanie lęków”, „Ćwiczenia na pogodę ducha”.**

## „DENERWUJE MNIE TO WSZYSTKO”

- **Warto oddziaływać wielozmysłowo, np. wizualizacja może być obrazowa i dotykowa.**
- **Ćwiczenia relaksacyjne oparte na ucisku, przytulaniu, ściskaniu (szczególnie u dzieci z zaburzeniami percepcyjno-motorycznymi).**
- **W miarę możliwości warto bazować na kontakcie z przyrodą, doświadczaniem natury.**
- **Ćwiczenia ruchowe (gimnastyka śródlekcyjna), dodatkowe zajęcia rozwijające koordynację (wzrok-słuch-dotyk-ruch-mowa-sprawność rąk).**
- **Ćwiczenia przy muzyce.**
- **Ćwiczenia rozwijające percepcję wzrokową mogą złagodzić nerwowość, poprawić spostrzegawczość oraz umiejętność dokonywania wyborów (por. Metoda M. Frostig).**

# ŚCIEŻKA KSZTAŁCENIA

- **Przedszkole**
- **Szkoła podstawowa (specjalna)**
- **Branżowa Szkoła I i II stopnia**
- **Liceum Ogólnokształcące (specjalne)**
- **Technikum**
- **Szkoła Przysposabiająca do Pracy**

# CHROŃ UCZNIA Z NI PRZED SZKOLNYMI PORAŻKAMI, KTÓRE PROWADZĄ DO KRYZYSU

- **Ucznia z NI w stopniu lekkim obowiązuje ta sama podstawa programowa kształcenia ogólnego, korzysta z tych samych podręczników ALE może wykonać tylko część zadań, nauczyciel ma prawo sam opracować dla niego inne polecenia, okroić zakres materiału, dostosować metody i formy pracy, ocenianie, zorganizować warunki.**
- **Jeśli ma orzeczenie pisze egzamin ósmoklasisty na innym, dostosowanym arkuszu. Jeśli w danej szkole taki arkusz pisze mniej niż 5 uczniów nie liczymy go do statystyk, wyniki byłyby niereprezentatywne, więc nie będą świadczyć o efektywności czy poziomie edukacji w danej szkole.**

# CHROŃ UCZNIA Z NI PRZED SZKOLNYMI PORAŻKAMI, KTÓRE PROWADZĄ DO KRYZYSU

- **Najważniejsze jest utrzymanie motywacji, nie zniechęcenie ucznia a co za tym idzie – niedopuszczenie do kryzysu psychicznego.**
- **U uczniów z NI dominuje motywacja zewnątrz, poziom motywacji wewnętrznej jest obniżony m.in. ze względu na deficyty myślenia.**
- **Wykorzystuj jak najczęściej wzmocnienia pozytywne.**
- **Przy chwaleniu ucznia niech punktem odniesienia nie będzie inny uczeń tylko „ja sprzed dwóch tygodni”. Doceniaj pracowitość.**



# WYZNACZ UCZNIOWI Z NI ROLĘ SPOŁECZNĄ

- **Pełnienie ról społecznych przez młodzież z NI w st. lekkim stwarza warunki do zgłębiania zdolności adaptacyjnych, osiągnięcia poczucia swojej tożsamości, poszerzania wiedzy o samym sobie, a także o otaczającym środowisku. (Za: A. Giryński).**
- **Kapitan drużyny, Przewodniczący klasowego komitetu sprzątającego, Szefowa ds. kolejki na stołówce, Przewodnicząca kółka teatralnego, Tablicowy, Kurier do zadań specjalnych...**
- **Uczeń z NI rzadko sam podejmie aktywność czy przejawia inicjatywę, ale bardzo chętnie pomoże w wyznaczonych umiejętnie zadaniach.**

# POPROŚ O GŁOS W WAŻNEJ SPRAWIE

- **Uczeń z NI ma niewiele okazji by poczuć swoją moc sprawczą, rzadko jest też pytany o zdanie, zazwyczaj ma podporządkować się nakazom/zakazom odgórnym i to inni decydują za niego.**
- **Starannie wybierz sprawę, w której zapytasz ucznia o rozwiązanie.**
- **Najlepszy jest wybór między dwoma konkretami. „Na najbliższej lekcji będziemy rozmawiać o gatunkach ptaków, wolałbyś obejrzeć film przyrodniczy czy wybrać się na obserwację do lasu”.**

# RODZICE NASZEGO UCZNIA Z NI

- **Traktujemy ich jak rodziców każdego innego dziecka z chorobą przewlekłą.**
- **Niektórzy oczekują od nas „świętego spokoju” inni „pełnego zaangażowania”.**
- **W rozmowach dotyczących problemów nie warto wspominać o NI.**
- **Rodzice często sami borykają się z zaburzeniami psychicznymi.**
- **Ich rodziny nierzadko odbiegają od normy (zaburzenia życia rodzinnego).**
- **Nie zawsze mogą zaangażować się w rozwiązywanie problemów czy wspieranie dziecka.**
- **Pedagogizacja rodziców (czasem na bardzo podstawowym poziomie), np. *Ćwiczenia dla dzieci i rodziców* z programu Przyjaciele Zippiego.**

Rodzeństwo ucznia z NI



## RODZAJE TERAPII

- **Rehabilitacja.**
- **Farmakoterapia.**
- **Terapia logopedyczna.**
- **Trening poznawczy.**
- **Trening zdolności psychospołecznych.**
- **Psychoedukacja i zapewnienie wsparcia społecznego.**

# RODZAJE TERAPII ZAJĘCIOWEJ

- **Ergoterapia – terapia poprzez pracę (ogrodnictwo, wikliniarstwo itp.)**
- **Arteterapia – terapia poprzez sztukę (muzyka, teatr, poezja itp.)**
- **Socjoterapia – terapia poprzez gry i zabawy w grupie uczestników (drama, TUS, ART itp.)**
  
- **Terapia zajęciowa to forma rehabilitacji osób niepełnosprawnych, która polega na uczestnictwie w warsztatach artystycznych, ruchowych i integracyjnych. Jej celem jest zwiększenie sprawności manualnej, intelektualnej i fizycznej pacjenta. Zajęcia odbywają się w specjalnych pracowniach przy szpitalach, domach opieki społecznej, w centrach rehabilitacyjnych, w ośrodkach dla osób niepełnosprawnych, osób z problemami psychicznymi, motorycznymi, społecznymi.**

„Przecież to go nie wyleczy, po co ma jeździć?”

# PSYCHOEDUKACJA W SZKOLE

- **Może być prowadzona przez osobę „z zewnątrz”.**
  - **Ogólnopolskie programy, projekty, kampanie.**
  - **Zaangażujmy rodziców!**
- 
- **Szkolenia dla dzieci.**
  - **Szkolenia dla rodziców.**
  - **Szkolenia dla nauczycieli.**

# WWW.PROGRAMYREKOMENDOWANE.PL

## Promocja zdrowia

- PRZYJACIELE ZIPPIEGO
- PROGRAM EPSILON
- SPÓJRZ INACZEJ DLA KLAS 1-3
- SPÓJRZ INACZEJ DLA KLAS 4-6
- APTECZKA PIERWSZEJ POMOCY EMOCJONALNEJ
- PORUSZAJĄCE BAJKI O EMOCJACH

# WWW.PROGRAMYREKOMENDOWANE.PL

## Profilaktyka uniwersalna

1. ARCHIPELAG SKARBÓW
2. PROGRAM DOMOWYCH DETEKTYWÓW „JAŚ I MAŁGOSIA NA TROPIE”
3. PROGRAM FANTASTYCZNE MOŻLIWOŚCI
4. LABORATORIUM WIEDZY POZYTYWNEJ
5. PROGRAM WZMACNIANIA RODZINY
6. SPÓJRZ INACZEJ DLA KLAS 1-3
7. SPÓJRZ INACZEJ DLA KLAS 4-6
8. SZKOŁA DLA RODZICÓW I WYCHOWAWCÓW
9. PROGRAM PROFILAKTYCZNY DEBATA
10. PROGRAM EPSILON
11. PROGRAM TRZY KOŁA
12. UNPLUGGED
13. ARS CZYLI JAK DBAĆ O MIŁOŚĆ?
14. APTECZKA PIERWSZEJ POMOCY EMOCJONALNEJ
15. TUTORING SZKOLNY - PROGRAM PEDAGOGIKI DIALOGU
16. ZAGRAJMY RAZEM
17. PROJEKT LUSTRO



# WWW.PROGRAMYREKOMENDOWANE.PL

## Profilaktyka selektywna

1. PROGRAM WSPOMAGANIA ROZWOJU PSYCHOSPOŁECZNEGO DZIECI NIELUBIANYCH
2. PROGRAM WSPOMAGANIA ROZWOJU PSYCHOSPOŁECZNEGO DZIECI NIEŚMIAŁYCH
3. FRED GOES NET
4. BEZPIECZNIEJ W DOROSŁOŚĆ
5. PROGRAM WZMACNIANIA RODZINY
6. ŚRODOWISKOWA PROFILAKTYKA

## UZALEŻNIEŃ


7. SZKOLNA INTERWENCJA PROFILAKTYCZNA
8. PROGRAM NAUKI ZACHOWANIA
9. PROFILAKTYCZNY BANK DOBRYCH PRAKTYK

# WWW.PROGRAMYREKOMENDOWANE.PL

Profilaktyka wskazująca

1. FRED GOES NET
2. BEZPIECZNIEJ W DOROSŁOŚĆ
3. SZKOLNA INTERWENCJA PROFILAKTYCZNA





**„Nie da się przyśpieszyć biegu rzeki lub  
wschodu słońca ani sprawić, aby drzewa rosły  
szybciej niż rosną. Wszystko wydarzy się wtedy,  
gdy jest na to gotowe.”**

Dennis Genpo Merzel



# BIBLIOGRAFIA

- *Terapia osób z niepełnosprawnością intelektualną*, red. Agnieszka Pawlak-Kindler
- *Terapia zajęciowa osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Edyta Janus
- *Uwarunkowania zachowania o charakterze niedostosowania społecznego młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną*, Joanna Maria Leśniak
- *Zaburzenia psychiczne u osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wybrane zagadnienia komunikacyjne w opiece medycznej nad pacjentem*, Jolanta Bielawska
- *Zaburzenia zachowania a kryzys wartościowania. Aspekt niepełnosprawności intelektualnej*, Sylwia Opozda-Suder
- *Funkcjonowanie w rolach społecznych młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną niedostosowanej społecznie*, Gabriela Matczak, Anna Sobczak
- *Rodzina wobec problemu niepełnosprawności intelektualnej dziecka*, Justyna Lamęcka-Adamek
- *Dorastanie osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Ż. Stelter